

КРАСНІКОВ

УДК 339.97

Дмитро Анатолійович

ТУРЕЦЬКИЙ ДОСВІД ЕФЕКТИВНИХ РЕФОРМ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ

TURKISH EXPERIENCE OF EFFECTIVE REFORMS IN CONTEXT OF LIBERALIZATION

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів, факультет міжнародної економіки ДНУ ім. О. Гончара

В статті проаналізовано основні напрямки турецьких економічних реформ та особливостей їх реалізації. Визначено їх вплив на динаміку економічного зростання та формування статусу нової індустріальної країни. Особливу увагу приділено поміркованій лібералізації зовнішньоторговельної сфери Туреччини та формуванню експорторієнтованої економіки. Розглянуті особливості змін структури експорту Туреччини.

В статье проанализированы основные направления турецких экономических реформ и особенностей их реализации. Определено их влияние на динамику экономического роста и формирования статуса новой индустриальной страны. Особое внимание уделено обдуманной либерализации внешнеторговой сферы Турции и формированию экспортноориентированной экономики. Описаны особенности изменения структуры экспорта Турции.

The main destinations of Turkish economic reforms and features of their implementation are analyzed in the article. The effect of reforms on dynamics of economic growth and the forming of new industrial country status have been determined. Special attention is paid to liberalization of foreign trade and to the formation of the Turkish field of export-oriented economy. Features of changes in the structure of Turkey's exports have been described.

Ключові слова: лібералізація економіки, структура експорту, селективний протекціонізм, іноземні інвестиції.

Ключевые слова: либерализация экономики, структура экспорта, селективный протекционизм, иностранные инвестиции

Keywords: economic liberalization, exports, selective protectionism, foreign investment

ВСТУП

Сучасні умови світогосподарського розвитку у післякризових глобалізаційних умовах сприяють певному переформуванню світових ринків і, відповідно, надають потенційну можливість «активним» країнам покращити власне становище. Безумовно, важливу роль у розвитку країн відіграють національні стратегії розвитку, успішність яких перетворює потенціальні можливості країни на реальні здобутки. Однією з таких країн є Туреччина, яка за відносно короткий проміжок часу перетворилась із традиційної аграрної країни з обмеженими природними ресурсами на успішну ринкову економіку.

На жаль, дослідженню успішної економічної стратегії Туреччини в науковій літературі приділяється недостатньо уваги. Увагу науковців привертають насамперед євроінтеграційні прагнення Туреччини, яким і присвячена лівова частка досліджень науковців: серед зарубіжних можна виділити праці В. Надєїн-Раєвського, Р. Рабб, А. Ренда, І. Стародубцева; серед українських – Б. Волчок, Д. Чернишова, Б. Парахонського, М. Гончара, В. Кузнецова та ін. Аспектам економічного співробітництва України та Туреччини приділяли увагу М. Воротнюк, М. Гончар, І. Долгов, Р. Жангожі, Ю. Кочубей, Н. Мхитирян, І. Турянський

та ін. Між тим турецький досвід може стати в нагоді під час розробки стратегії економічного розвитку нашої держави. Крім того, останнім часом Туреччина виступає на технологічних ринках як конкурент українським підприємствам, і цей факт потребує детального аналізу і вивчення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Головною метою цієї роботи є аналіз основних напрямків економічних реформ Туреччини та їх впливу на розвиток зовнішньої торгівлі та внутрішньоекономічні показники з метою використання в якості досвіду для формування стратегій економічного розвитку України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Туреччину відносять до нових індустріальних країн, і для цього є непереборні аргументи: сьогодні економіка Туреччини займає місце у двадцятці лідерів, пропустивши вперед себе тільки «високотехнологічні» або «ресурсні» держави; високі темпи зростання економіки Туреччини; з 1980 року ВВП на душу населення зріс більш ніж у 4 рази і у 2005 році почав перевищувати середньосвітовий.

На наш погляд, основним фактором розвитку турецької економіки є покладання на розвиток переробних галузей. Оскільки історично базові експорторієнтовані галузі – сільське господарство, а

також виробництво текстилю та одягу – є найбільш захищеними національними ринками, майже у всіх країнах світу, то очевидно є недоречність інтенсифікації їх розвитку. Спроможність Туреччини створити технологічні виробничі потужності у нових для себе галузях на основі «емуляції» розвинених країн світу, створило перспективи довгострокового економічного зростання, результати якого країна відчуває вже зараз [1, с. 46].

Сучасний торговельний режим Туреччини демонструє високий рівень використання всіх дозволених СОТ інструментів протекціонізму. По-перше, Туреччина має один з найбільш диверсифікованих митних тарифів, що нараховує 16448 тарифних ліній при середньосвітовому у 10 тисяч, що дозволяє країні селективно захищати саме товари критичного імпорту з мінімальним впливом цього захисту на середній рівень митного захисту всієї країни. По-друге, країна «зв'язала» в СОТ тільки 50,3% тарифних позицій (всі сільськогосподарські товари та 33,5% несільськогосподарських товарів (жодної тарифної позиції не «зв'язано» по групам товарної номенклатури: 26, 36, 60, 64, 67, 75, 78, 83, 89, 93 та 97). Для прикладу, всі нові члени СОТ повинні «зв'язати» 100% тарифних позицій. Рівень «зв'язування» Туреччини є дуже високим: для сільськогосподарських товарів середній рівень «зв'язування» становить 72% і охоплює діапазон ставок від 0 до 225%; для несільськогосподарських товарів рівень «зв'язування» становить 17,7% і охоплює діапазон ставок від 0 до 82%. Це дає Туреччині більше свободи у регулюванні імпортих товарних потоків. По-третє, в Туреччині велика частка «пікових» тарифів: 9,1% від загальної кількості тарифних ліній належить до національних «тарифних піків» (при середньому рівні мита – 12, 2%), 14,6% від загальної кількості тарифних ліній належить до міжнародних «тарифних піків» [2, с. 26-32].

Результатом селективного обмеження імпорту є низький показник середньозваженого мита, що складає за даними СОТ 4,9%, а за даними індексу економічної свободи взагалі – 2,4%. Такий результат є теоретично прогнозованим, оскільки, чим більш високе мито діє на товар, тим меншим буде його імпорт до країни і тим менш відчутним до нього буде показник середньозваженого мита. Загалом, індекс економічної свободи Туреччини в 2013 р. склав 62,9 (69 місце). З десяти індексів, що його складають, найвищий показник для Туреччини – свобода торгівлі (85,2) [3].

Вступ Туреччини до Митного Союзу із ЄС у 1995 році став додатковим стимулом для іноземних інвесторів. Так, великі японські, південно-корейські й інші фірми кваліються здійснити інвестиції в Туреччині для того, щоб потім уже безмитно поставляти свою продукцію на ринки ЄС.

З плином часу, економіка Туреччини ставала все більше функціонально відкритою. Частка зовнішньої торгівлі в економіці, в цілому, стійко підвищувалася, починаючи з 1980 рр. Обсяг зовнішньої торгівлі склав 8,6% ВВП в 1970 р., у 1980 р. і 1990 р. цей показник

становив вже 15,7% і 23,4 % відповідно, у 2000 р. і 2012 р. – 43,1% і 57,9%. При цьому експортна квота становила у 2012 р. 26,4%, а імпортна – 31,5% [4]. З позицій економічної безпеки, імпортна квота досягла безпечної межі з огляду на формування залежності від світу. З 2003 р. в Туреччині спостерігається від'ємне сальдо торговельного балансу.

Протягом 1990-1995 рр. середній щорічний рівень зростання обсягів експорту становив 13,4 %, у той час як в 1995-2000 рр. він дорівнював 5,7 %, а у 2001-2008рр. – 20,1%. Первинною причиною започаткування позитивної тенденції протягом періоду 1990-1995 рр. було значне збільшення попиту на турецький імпорт з боку Європейського Союзу. Крім того, девальвація турецької ліри в 1994 р. істотно підвищила конкурентноздатність турецьких експортерів. Однак, в 1997 р. і 1998 р. у результаті економічних криз у нових індустриальних країнах Азії й у Російській Федерації, зростання світової торгівлі припинилося, попит скоротився. У 2009 р. експорт скоротився на 22,6% завдяки впливу світової економічної кризи та світові торговельні потоки, але вже з 2010 р. експорт Туреччини збільшувався протягом трьох років в середньому на 14% [5].

Рівень експортного зростання докризових років відбувався під впливом багатьох факторів. Насамперед, промислове виробництво Туреччини, незважаючи на ревальвацію турецької ліри, отримало певні конкурентні переваги за рахунок низької реальної заробітної плати й цін на енергію (головним чином на електрику) значно нижчих за світові. По-друге, низькі реальні процентні ставки порівняно з попередніми роками знизили вартість кредитів для виробників і експортерів. По-третє, збільшилась кількість технологічних удосконалень, які спричиняють обмін з партнерами по спільному підприємству (особливо в автомобільній промисловості) або імпорт нововведень. Нарешті, в останні роки продуктивність виробництва підвищувалась, у той час як споживання залишалося на сталому рівні, створюючи додаткову пропозицію, яка стала суттєвим стимулом для виходу на закордонний ринок. В імпорті Туреччини важливу роль відіграють товари з низьким ступенем обробки й капітальні товари. Через знецінювання долара проти євро й турецької ліри, Туреччина набула переваг під час ввозу більш дешевих напівфабрикатів із країн, де ціни було встановлено згідно з курсом долара (подібно Східно-азіатським країнам, перш за все Китаю) і експортуючи кінцеві продукти головним чином до країн ЄС.

Структура експортованих товарів також суттєво змінилася: сільськогосподарські вироби, текстиль, одяг і сировина поступилися лідерською позицією промислової продукції з високим ступенем доданої вартості: готова металева продукція, машини та обладнання, електричні машини та апарати, автотранспортні засоби та причепи. Частка промислової продукції в загальному експорті у 2012 р. склала 93,9 %. Ці перетворення продовжуються в останні роки (див. рис. 1).

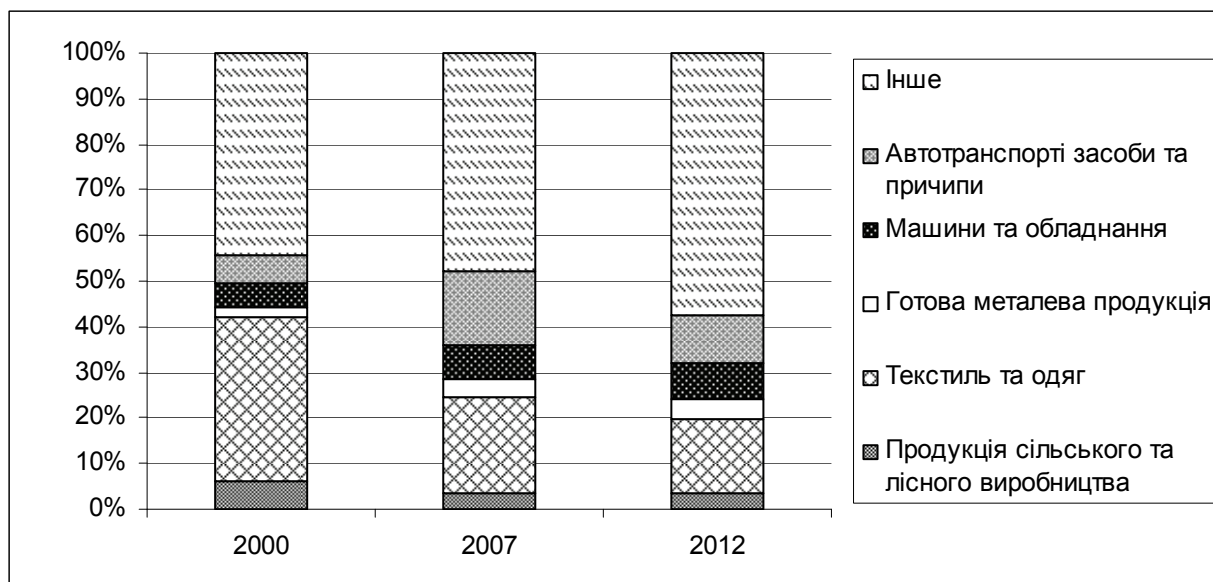

Рисунок 1. Структура експорту Туреччини [6]

На діаграмі зазначено структури експорту 2000 р., 2012 р. та докризового 2007 р. з метою більш чіткого визначення тенденцій, частково порушених кризовими змінами в загальному обсязі експорту країни [6].

ВИСНОВКИ

Стратегія економічного розвитку Туреччини, що базувалась та базується на проведенні достатньо жорсткого селективного протекціонізму, та заохоченні іноземних інвестицій в експортоорієнтовані сфери промисловості й наукомісткі виробництва, а також у туризм, дала свої позитивні паростки, що в першу чергу позначились на зростанні добробуту населення країни і у формуванні ґрунтовної бази для подальшого економічного зростання країни. У процесі подальшої лібералізації торговельного режиму в межах вимог СОТ, Україна може скористатись досвідом Туреччини з приводу використання вузькоселективного протекціонізму, оскільки на відміну від Туреччини, Україна має досить низький індекс економічної свободи загалом (46,3 – 161 місце в рейтингу) і торговельної свободи зокрема (84,4) при фактично нижчих торговельних бар'єрах для імпорту. Безумовно, Україні, як у свій час і Туреччині, не вистачає капітальних ресурсів для переобладнання виробництв, та створення якісно нових експортоорієнтованих виробничих потужностей. Саме в цьому напрямку наша країна може наслідувати досвід економічного розвитку Туреччини, оскільки сучасний стан євроінтеграційного спрямування нашої країни досяг тієї стадії,

коли подальші інтеграція з Європою надає потенційні можливості до залучення як європейських, так скоріше і неєвропейських іноземних інвестицій, оскільки наша країна стане певним плацдармом для просування іноземних товарів на європейські ринки.

Література

1. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э.С. Райнерт. — М.: Изд. дом Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2011. — 384 с.
2. Trade Policy Review Turkey [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp359_e.htm
3. 2013 Index of Economic Freedom [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/country/turkey>
4. Production general directorate of economic research [Електронний ресурс]// Monthly economic indicators - november 2013. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.tr/default.aspx?nsw=EilDPQez15w=-SgKWD+pQItw=&mid=740&cid=26&nm=756>
5. Інститут статистики Туреччини [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.turkstat.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
6. Foreign trade and balance of payments general directorate of economic research [Електронний ресурс]// Monthly economic indicators - november 2013. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.tr/default.aspx?nsw=EilDPQez15w=-SgKWD+pQItw=&mid=740&cid=26&nm=756>